

Autor: JOSEF KAJETÁN TYL

Název díla: STRAKONICKÝ DUDÁK aneb Hody divých žen

Autor:

Josef Kajetán Tyl (1808–1856)

- vlastním jménem Josef František Till, jméno Kajetán získal na biřmování
  - dramatik, herec-ochotník, novinář, spisovatel, překladatel, organizátor kulturního života, autor české státní hymny
  - nejvýraznější osobnost českého divadla ve 30. a 40. letech 19. století
  - používal pseudonymy H. Horský, Horník, Jan Vítek, Skalný...
  - narozen v Kutné Hoře
  - otec Till, Tille, Tylli, Týl byl hudebník 28. pěšího pluku, poté krejčí matka dcera mlynáře
  - rodné jméno změněno na Týl, roku 1838 na Tyl
  - rodiče mu brzy zemřeli, vychovala ho teta
  - studoval gymnázium v Praze a v Hradci Králové
  - zde se seznámil s V. K. Klicperou, bydlel v jeho domácnosti
  - nedokončil studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy
  - po studiích živil se doučováním
  - byl členem Hilmarovy kočovné společnosti, kde se seznámil se svojí budoucí manželkou Magdalenou
  - oženil se s ní, po těžkém porodu se narodilo mrtvé dítě a ona již nemohla mít další děti
  - zamiloval se do manželčiny mladší sestry Anny, měl s ní 7 dětí, které však vychovala Magdalena
  - dvě z dcer se staly kočovnými herečkami, syn hercem Národního divadla
  - po dvou letech se vrátil do Prahy, pracoval jako účetní 28. pěšího pluku
  - ve volném čase hrál divadlo a psal do novin
  - byl redaktorem časopisu *Jindy a nyní*, který se změnil na *Květy české*, později na *Květy*; vydával časopisy *Vlastimil* a *Pražský posel*
  - pokusil se založit časopis pro vesničany *Selské noviny*, byly zakázány
  - r. 1833 založil Kajetánské divadlo na Malé Straně (členy byli K. H. Mácha a K. Sabina)
  - z Máchou vedl spory, Tyl raději na krátko opustil Prahu
  - r. 1834 poprvé zazněla jeho píseň *Kde domov můj* ve hře *Fidlovačka* ve Stavovském divadle
  - r. 1835 založil ochotnickou společnost, hráli česky ve Stavovském divadle
  - od r. 1846 pracoval jako dramaturg Stavovského divadla, řídil česká představení
  - byl nazýván „miláček národa“ za své kulturní aktivity pro český národ
  - politicky aktivní v roce 1848, byl členem říšského sněmu
  - držitel ceny Maticе české, jako první český spisovatel vydával své sebrané spisy
  - jeho tvorbu kritizoval K. H. Borovský, zdál se mu příliš romantický a sentimentální
  - během bachovského absolutismu byl zrušen český soubor Stavovského divadla, byl propuštěn a odešel z Prahy
  - byl zadlužený, nezvládal uživit rodinu, byl označen za politicky nespolehlivého
  - r. 1851 odešel ke kočovnému divadlu
  - předčasně zemřel ve 48 letech na tuberkulózu v bídě v Plzni
  - na pohřeb přišlo mnoho lidí, zazpívali mu píseň *Kde domov můj*
  - pohřben na Mikulášském hřbitově v Plzni
  - **zařazení autora do uměleckého směru**
- působil v době národního obrození:
- počátek spadá do 70. let 18. století
  - konec 50. léta 19. století
- dělí se na 4 etapy:
1. fáze, „obranná“: 80. léta 18. st.-1805, J. Dobrovský
- převládá klasicismus, utvářejí se základy obrozenecké literatury

2. fáze: 1806-1830, J. Jungmann, Fr. Palacký, P. J. Šafařík, J. Kollár, V. K. Klicpera, J. N. Štěpánek, F. L. Čelakovský

- doba napoleonských válek, vytváří se jazykový program, v literatuře se uplatňuje preromantismus

3. fáze: 1830-1848, J. K. Tyl, K. H. Mácha, K. J. Erben

- doba mezi revolucemi, literatura se sblíží se životem, proniká romantismus

4. fáze: 1848 - 50. léta, K. H. Borovský, B. Němcová

- demokratická orientace literatury, směřování k realismu

- **určení století, v němž autor tvořil**

1. polovina 19. století

- **určení dalších autorů stejného um. směru**

Karel Jaromír Erben (1811–1870)

- básník, historik, sběratel lidové slovesnosti (písně, pověsti, pohádky, říkadla), vydavatel staročeských literárních památek, překladatel, novinář

- studoval práva a filozofii, seznámil se s Fr. Palackým, s nímž pak spolupracoval

- Erbenovy pohádky jsou zbaveny skoro vesměs místní a časové určenosti. Tím se liší od pohádek B. Němcové, v nichž se naopak odráží konkrétní životní prostředí a situace

dílo: *Kytice z pověstí národních, Prostonárodní písňe a říkadla*, pohádky *Zlatovláska, Tři zlaté vlasy děda Vševěda, Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Pták Ohnivák a Liška Ryška*

Karel Hynek Mácha (1810–1836)

- básník a prozaik, nejvýznamnější představitel českého romantismu

- studoval filozofii na UK a práva

- účastnil se českého společenského života, hrál v ochotnických divadelních představeních ve Stavovském a Kajetánském divadle, patřil do skupiny spolupracovníků J. K. Tyla

- posledních 5 měsíců života pracoval jako praktikant v Litoměřicích

- 6. listopadu 1836 náhle zemřel v Litoměřicích po vleklém onemocnění po hašení požáru

dílo: *Máj, Křivoklad, Marinka, Pouť krkonošská, Cikáni*

- **názvy (případně obsahy) dalších autorových děl**

dramata se rozdělují do tří skupin:

1. dramatické báchorky:

Strakonický dudák aneb Hody divých žen, Lesní panna aneb Cesta do Ameriky, Tvrdohlavá žena aneb Zamilovaný školní mládenec, Jiříkovo vidění, Čert na zemi

2. historické hry:

Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři, Jan Hus, Žižka z Trocnova, Staré Město a Malá Strana, Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové, Měšťané a studenti

3. činohry ze současnosti:

Výhoň dub – neúspěšná prvotina

Slepý mládenec, Paní Marjánka, matka pluku, Pražský flamendr, Bankrotář, Paličova dcera, Chudý kejklíř

- mimo tyto okruhy stojí hra *Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka*

- hra se zpěvy, poprvé v ní zazněla česká hymna *Kde domov můj?* (hudbu složil František Škroup), uvedena 1834

- o životě v Praze ve 30. letech 19. století, pře vlasteneckého ševce Kroutila a poněmčenou máselnici Mastílkovou

- končí šťastně, troje zásnuby

próza:

Dekret kutnohorský, Rozina Ruthardova – historické novely

Vojta chudý čeledín, Chudí lidé, Braniboři v Čechách

Rozervanec – o Máchovi

Poslední Čech – román, hrabě Velenský se domnívá, že je posledním Čechem a snaží se ze svého syna udělat svého nástupce, román silně kritizoval K. H. Borovský

překlady:

- např. ze Shakespeara

Charakteristika uměleckého textu jako celku:

- **literární druh**

drama

- **literární žánr**

dramatická báchorka = pohádka na divadle; v ději se vyskytují nadpřirozené postavy

- **literární forma**

drama

- **typ vypravěče**

dialog – střídání promluv jednotlivých postav

- **dominantní slohový postup**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla**

Strakonický dudák – hlavní hrdina Švanda hraje na dudy a pochází ze Strakonic

podtitul Hody divých žen – víly (divé ženy), mezi něž patří Švandova matka Rosana, zasahují do života lidí, „hodují“ na nich

- **posouzení aktuálnosti díla**

Čas hry je neaktuální a také výchovný podtext hry je již zastaralý. Aktuální může být síla lásky, která překoná všechny nesnáze.

- **určení místa a času textu**

místo: jižní Čechy, cizina, kouzelný svět víl

čas: polovina 19. století

- **stručné nastínění děje**

- hra je rozdělena do tří jednání

Jihočeští hudebníci by si rádi vydělali nějaké peníze a táhne je to do ciziny, protože jim voják Šavlička vykládal, jak by mohli zbohatnout. Jeden z nich, dudák Švanda, který vyrůstal bez rodičů, by je obzvlášť potřeboval – chce se oženit s Dorotkou Trnkovou, ale je chudý a tuší, že by mu ji otec Trnka nedal. Rozhodne se, že na čas Dorotku opustí, aby si v cizině vydělal, a nedá ani na domluvy svého přítele Kalafuny. Dorotce slíbí, že se brzy vrátí.

Švanda vyrůstal bez rodičů, jeho matka je totiž přeměněná ve vílu Rosavu. Rosava chce svému synovi pomoci, a tak vyčká, až usne během cesty do ciziny na louce a očaruje jeho dudy, aby rozveselily každého posluchače. Od královny víl Lesavy dostala Rosava svolení, aby směla Švandu doprovázet, a tak je mu stále na blízku. Má to ale podmínku – švanda se nesmí dozvědět, že je Rosava jeho matka.

Díky začarovaným dudám je Švanda v cizině úspěšný, vydělává mnoho peněz a potkává Vocilku, který se vetře do jeho přízně a chce získat část výtěžku jako jeho sekretář. Švanda je pozván do královského paláce. Zde se mu podaří rozveselit princeznu Zuliku, ta si ho všimne a chce si ho vzít za manžela. Švanda se do ženění nehrne, ale na Dorotku jako by už zapomněl.

Mezitím uběhlo víc času, než Švanda sliboval, a Dorotka s Kalafunou se ho vydávají hledat. Otec Trnka zemřel a Dotoce bylo samotné smutno, navíc teď jejich sňatku nikdo nebránil. Švanda ale všechny vydělané peníze prohýřil, nenašetřil si vůbec nic. Dorotka s Kalafunou se dostanou až na Zuličin hrad, ale Švanda se k nim nezná, a tak jsou oba vyvedeni strážemi. Naštěstí se zjeví princ Alamir, Zuličin snoubenec, a dá Švandu uvěznit. Vocilka se zalekne a uteče. Teprve v žaláři si Švanda uvědomí, jak Dorotce ublížil. To dojalo Rosavu, zjevila se mu a prozradila, kdo je. Pomohla mu dostat se ven a poslala ho za Dorotkou. Za trest ji Lesava poslala mezi divé ženy.

Švanda se vrací domů a usmíruje se s Kalafunou. Ale Dorotka Švandu nechce vyslyšet, už jí ublížil dost. Obměkčí se teprve na přímluvu Rosavy. Vocilka mezitím vylákal Švandu v noci do lesa, aby mu tam ukradl jeho kouzelné dudy. Švanda je lapen divými ženami, musí jim hrát a hrozí mu smrt utancováním. V pravou chvíli přichází Dorotka, aby mu svojí láskou pomohla zbavit se všech kouzel. Švanda slibuje, že se polepší. Lesava pochopila, že Dorotčina láska je skutečná, a odpustí Rosavě.

- **určení smyslu díla**

Tyl hrou kritizuje lidi, kteří odcházejí do ciziny za penězi. V duchu snah obrozenců mají Češi pracovat doma, pro svůj národ.

Každý člověk, který chybje, by měl dostat šanci svoji chybu napravit.

- **pravděpodobný adresát**

Hra byla určena Čechům-vlastencům, měla povznést národní sebevědomí.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla**

Námět pochází z ústní lidové slovesnosti, Tyl přepracoval jihočeskou pověst o dudákovi, který hrál pod šibenicí.

Hra se poprvé hrála roku 1847 a měla kladný ohlas, byla Tylovou nejoblíbenější hrou. Patří mezi Tylovy dramatické báchorky – řadíme ji k hrám Jiříkovo vidění, Tvrdohlavá žena nebo Lesní panna, které byly divácky velmi oblíbené. Hru pochválil i K. H. Borovský, Tylův odpůrce.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací**

Existují tři filmová zpracování – z roku 1937, 1955 a 1974.

Verze z roku 1974 se jmenuje Hvězda padá vzhůru, hlavní roli hraje Karel Gott.

Úryvek k rozboru:

DOROTKA: Ha, tu je! Švando, je to pravda, co se již po celém městě roznáší, budeš si brát princeznu?

ALENOROS: Kdo je ta dívka?

VOCILKA: Nešťastná osoba, královská milosti! My ji živíme z outrpnosti i s tímto člověkem – ale musíme je držet pod zámkem.

ALENOROS: Proč to?

VOCILKA: Protože mívají divoké nápady.

DOROTKA: Švando!

VOCILKA: Ta myslí někdy, že je zakletá princezna, - a tu by si ráda mého pána namlouvala, a tenhle dobrák se drží za hrozného muzikanta!

KALAFUNA: I ty!

DOROTKA: Švando! A ty to trpíš? Ty necháš o mně tak mluvit? – o mně, ježto jsem z lásky k tobě tichý domov opustila – od hrobu otce svého odešla -

● atmosféra úryvku

Zoufalá, Dorotka je zmatená z toho, že se k ní Švanda nehlásí a že se nechá ovlivňovat Vocilkou.

● počet postav

5 - Dorotka, Alenoros, Vocilka, Kalafuna, Švanda (nemluví)

● charakteristika vystupujících postav (přímá, nepřímá)

Švanda – nejprve oddaně miluje Dorotku, poté je lehkomyšlný, rozhazovačný, zmanipulovaný, ale v jádru zůstává dobrý

Dorotka – hluboce milující, odvážná, věrná, obětavá, prostá

Kalafuna – milující otec a manžel, nápomocný, spravedlivý

Vocilka – podlézavý, lhář, touží po penězích, prospěchářský

● charakteristika dalších postav

Zulika – pyšná, přelétavá, rozmazlená

Rosava – obětavá, milující matka, symbolizuje českou přírodu (Švandův vztah k matce = vztah k vlasti)

Lesana – panovačná, ale spravedlivá

● vztahy mezi postavami

Švanda + Dorotka – mají se rádi, chtějí se vzít

Dorotka + Trnka – dcera s otcem

Švanda + Rosava – syn s matkou

Rosava + Lesana – lesní víly, Lesana je královnou Rosavy

Švanda + Kalafuna – hudebníci, přátelé

Švanda + Vocilka – na oko přátelé, Vocilka Švandu využívá

● zařazení úryvku do kontextu celého díla

Asi polovina hry, druhé jednání, když Dorotka s Kalafunou přišli za Švandou do ciziny.

● použité jazykové prostředky

z outrpnosti – nářeční tvar slova útrpnost

držet pod zámkem – metonymie

divoké nápady – epiteton

A ty to trpíš? Ty necháš o mně tak mluvit? – řečnická otázka

ježto - archaismus

- vesničané mluví nespisovným jazykem X víly hovoří ve verších X na hradě se mluví vznešeně